

Részletes szakmai beszámoló

Az IN 71311 ny. sz., Új Hypereidés című pályázatot a T/ 47136 ny. sz. Attikai szónokok, papirusztöredékek kutatása illetve feldolgozása pályázat kiegészítéseként nyertük el. A pályázatban megfogalmazott célkitűzésünket: "A munkát szoros együttműködésben kívánjuk folytatni. 2007-ben az Eötvös Collegiumban szeretnénk megrendezni azt a rendezvénysorozatot, melynek részei: "Fényképezés-, és számítástechnika a klasszika-filológia szolgálatában" (szeptember 18); III. Hypereidés-kerekasztal ("Hypereidés visszatér Budára" szeptember 19); "Texts and Traditions" című nemzetközi konferencia (szeptember 20–22). A tudományos értekezletekre, illetve a konferenciára három ország szakértőit hívjuk meg. 2008-ban a Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik lapjain tervezzük megjelentetni a görög szöveget és annak magyarázatait. Az editio princeps kiadása 2008-ban is szoros együttműködést feltételez, melynek keretében külföldi tanulmányutakat tervezünk. Ilyen mennyiségű ismeretlen görög szöveg kiadása világméretű szenzációt jelent. A Hypereidés-beszédek nemcsak irodalomtörténeti és rétorikai, hanem számos történeti érdekességet is tartalmaznak. Feltárásuk jelentősen árnyalhatja a Kr.e. IV. század Athén kül-, és belpolitikájáról alkotott képünket. A kutatásban H.L. és a magyar kutatócsoport részvétele, miként azt P. Easterling egyéb dokumentumok rovatban olvasható levele is alátámasztja, meghatározó." nemcsak maradéktalanul elértük, hanem sikerült azt túl is szárnyalnunk. Az OTKA illetékes döntéshozóinak köszönhetően a pályázat futamidejét 2009. május 31-ig meghosszabbíthattuk, így az intenzív nemzetközi együttműködés keretébe illeszthettük a pályázattól támogatott Borzsák István emlékkonferencia rendezvényeit is. Az illetékes döntéshozók támogatásával a pályázat biztosította összegeket konferencia-részvételre fordíthattuk (értve ezalatt saját kül- és belföldi tudományos szerepléseinket, illetve külföldi partnereink magyarországi előadásait, konzultációit). Az időközben szükségessé váló technikai eszközök beszerzésére (lap-top) is engedélyt kaptunk.

Az elmúlt két évben elért eredményeinket három csoportba rendezhetjük:

1. Tudományos publikációk és előadások. 2. Nagyszabású nemzetközi konferenciák. 3. Nemzetközi jelentőségű szakmai műhelymunka.

1. A 2008-ban lezárult T/ 47136 ny. sz. — jelen pályázatunk lapját jelentő — pályázatunk zárójelentésében beszámoltunk a 2008-ban megjelent publikációinkról, így csupán a 2009. év első felében megjelent, illetve közlésre elfogadott közleményeinket említjük meg.

Horváth László, Athéni hajók a perzsaellenes háborúkban. In *A Danubio ad usque Gangem. Klasszika-filológiai, indológiai és magyar kultúrtörténeti tanulmányok a 80 éves Vekérdi József köszöntésére* (szerk. Bangha Imre és Mészáros Tamás).

Horváth László, Aspects in interpreting the new Hyperides. *BICS supplementum* (edd. Mike Edwards — Chr. Carey)

Horváth László: Az új Hypereidés. kézirat: 270 lap. (Idegen nyelvű kiadása előkészületben.)

Horváth László, Neue historische Daten bei Hyperides. *AAHung* 2009.

Mészáros Tamás: Atechnoi pisteis. In *A Danubio ad usque Gangem. Klasszika-filológiai, indológiai és magyar kultúrtörténeti tanulmányok a 80 éves Vekérdi József köszöntésére* (szerk. Bangha Imre és Mészáros Tamás).

Tudományos előadások és konzultációk:

- Horváth László: The Archimedes Colloquium. Texts and Traditions (Budapest, Eötvös Collegium 18-22 September 2007): The Hyperides-corvina.
- Horváth László: Antike Ästhetik, Poetik, Rhetorik und ihre Rezeption (Symposium 6. 12. - 8. 12. 2007 Budapest): Plagiat oder Zusammenarbeit.
- Horváth László: Az Institute of Classical Studies valamint a University College London (Department of Greek and Latin) meghívására ICS Literary Seminar keretében 2007. december 10-én: Dramatic Elements in Greek Oratory.
- Horváth László: VIII. Magyar Ókortudományi Konferencia (Szeged, 2008. május 22-25): Fikció, propaganda, hazafiság. Hypereidés *Dióndas ellen* című beszédéről.
- Horváth László: Central European University, Hellenic Colloquia sorozat keretében (2008. június 10): New Texts from the Archimedes Palimpsest.
- Horváth László: 2008. június 24-én az MTA Bolyai napján díszelőadás: Ismeretlen ógörög szöveg feltárása az Archimédés palimpsestusban
- Horváth László: A Magyar Patrisztikai Társaság VIII. Konferenciája (2008. június 26-28): Pamun görög szenvedéstörténete.
- Horváth László: 2008. augusztus 26-án a ÖAW Institut für Byzanzforschung meghívására Bécsben: Editionstechnik.
- Horváth László: Between Worlds: Matthias Corvinus and his Time. 24 Oktober 2008, Kolozsvár: Die Spuren der Hypereides-Corvina aus dem 16. Jahrhundert.
- Horváth László: Előadások a 80 éves Szepessy Tibor tiszteletére. Eötvös József Collegium, 2009. január 16.: A salamisai hajók
- Horváth László: The Hyperides Colloquium, Institute of Classical Studies and The British Academy (London, 2009. január 30): Historical Data.
- Horváth László: OxyDay '09. New Greek Texts from Oxyrhynchus (British Academy, London, 2009. június 24); szakmai konzultáció.
- Horváth László: After Demosthenes: Continuity and Change in Hellenistic Oratory. Hellenistic Oratory Conference: 2-3 July 2009, London: Hyperides and Hellenistic Oratory

- Mészáros Tamás: Megjegyzések Sophokléshez. Ókortudományi Társaság Piliscsabai Tagozat. Piliscsaba, 2008. március 27.
- Mészáros Tamás: A demokrácia dicsérete? Periklés beszéde (Thukydides 2, 35-46). VIII. Magyar Ókortudományi Konferencia. Szeged, 2008. május 22-25.
- Mészáros Tamás: Az Archimédés-palimpsestus. Scriptorium-program. Piliscsaba, 2008. október 9.
- Mészáros Tamás: Egy Tacitus-kézirat a XV. századból. Magyar Tudomány Ünnepe. Ember a reneszánszban. Piliscsaba, 2008. november 13.
- Mészáros Tamás: Philoktétés. Ókortudományi Társaság Szegedi Tagozat. Szeged, 2008. november 25.
- Mészáros Tamás: Az Epitrepontes és az újkomédia forrásai. Előadások a 80 éves Szepessy Tibor tiszteletére. Eötvös József Collegium, 2009. január 16.

- Ötvös Zsuzsa: 2009. május 29. Részvétel a Collegium Hungaricum Societatis Europaeae Studiosorum Classicae-Philologiae IV. országos konferenciáján, az előadás címe: A Janusnak tulajdonított Vocabularium (ÖNB Suppl. Gr. 45) provenienciája.

- Ötvös Zsuzsa: 2009. február 26. English for Classical Philologists. Designing New ESP Teaching Materials. (Presentation Day at the School of English and American Studies, Eötvös Loránd University)
- Ötvös Zsuzsa: 2008. október 24. Some Remarks on a Humanist Vocabularium (ÖNB Suppl. Gr. 45). (Between Worlds: Matthias Corvinus and his Time; Kolozsvár).
- Ötvös Zsuzsa: 2008. szeptember 11. The Latin of the Inscriptions in Narbonensis: Some Phonetic Characteristics. (Bonae memoriae József Herman: "Du latin épigraphique au latin provincial" Symposium zur Sprachwissenschaft der lat. Inschriften; ELTE BTK, Budapest)

2. Nagyszabású nemzetközi konferenciák

Részben az OTKA pályázat biztosította anyagi forrásokból a futamidő alatt két nagyszabású nemzetközi konferenciát szerveztünk az Eötvös Collegiumban.

"The Archimedes Palimpsest Colloquium — Texts, Traditions and Technology: The Archimedes Palimpsest and its New Texts, with other studies from the Ancient and Medieval World" (Eötvös József Collegium, 2007. szeptember 18—22)

ELŐZMÉNYEK

A rendezvénysorozat a néhány éve a nemzetközi tudományos érdeklődés előterébe került palimpsestus kódex, az ún. Archimédés-palimpsestus kutatásához kapcsolódott. Az Archimédés-szövegek mellett az igazi tudományos szenzációt az jelenti, hogy egy eddig ismeretlen Aristotelés-kommentár, illetve két Hypereidés-beszéd részletei is felbukkantak a rendkívül nehezen olvasható alsó írás soraiban. Mivel a XX. században komoly károsodást (penész, ráfestés, stb.) szenvedtek a pergamenlapok, az átírást végző kutatók a kódexet jelenleg őrző Walters Art Museum (Baltimore USA) munkatársainak segítségét igénybe véve a legmodernebb technikát felhasználva végzik a gyakran kilátástalannak tűnő feladatot. A munkát az egyes lapokról a legkülönbözőbb fényképezési módszerek alkalmazásával (különböző hullámhosszú fény, röntgen-sugár, stb.) folyamatosan készülő digitális felvételek segítik.

Nemzetközi mércével mérve is kivételes jelentőségű az az összefogás, ami a legmodernebb természettudományos eljárások és a legrégebbi bölcsészettudomány, a klasszika-filológia hagyományos módszereinek találkozásával jött létre. Történik mindez azon közös cél érdekében, hogy olvashatóvá tegyünk 800 éve hallgatásra ítélt görög műveket. A fizikai eljárások a konzerválástól a fényképezésig méltán keltették fel a szélesebb, a bölcsészettudományok iránt jobbra kevésbé fogékony közvélemény érdeklődését is.

A Brit Akadémia 2006. februárjában a még megfejtetlen foliók fényképeit "szétosztotta" a Hypereidés-kutatók között. Az Eötvös Collegium-ban létrehozott kutatócsoport (Mayer Gyula, Horváth László, Farkas Zoltán, Mészáros Tamás) közös munkájának köszönhetően — a külföldi kutatók messzemenő elismerését kiváltó — komoly eredményekről számolhattunk be Londonban a II. (2006. december 13.) akadémiai kerekasztal előtt. Ezen tudományos kutatás folytatásaképpen, melynek eredményességében a magyar filológusoknak oroszánrésze van, a december 13-án Londonban tartott kerekasztal résztvevői örömmel fogadták el a magyarországi meghívást.

TÁMOGATÓK

Hiller István, oktatási és kulturális miniszter — a Colloquium főtámogatója — a 2007. szeptember 18-án az Eötvös Collegiumban megrendezett sajtótájékoztatót nyitotta meg a rendezvénysorozatot. Támogatóink (a támogatás mértékének megfelelő sorrendben): Nemzeti Kutatási Alap — Oktatási és Kulturális Minisztérium, Magyar Tudományos Akadémia, British Academy, Eötvös József Collegium (OTKA pályázat), The Owner of the Palimpsest, Ybl Klub, ÁPV Rt., Francia Köztársaság Nagykövetsége, BTK HÖK, EHÖK (rektori pályázat), Takarékbank. A támogatások jóvoltából a rendezvénysorozat résztvevőitől részvételi díjat nem kértünk, mindenkit — beleértve a PhD hallgatókat is — teljes ellátásban (repülőtéri transzfer, taxi, napi háromszori étkezés, szálloda, kulturális program, stb.) részesítettünk. Díszvendégként jelenlétükkel emelték rendezvényünk rangját: Hudecz Ferenc az ELTE rektora, Dezső Tamás, ELTE BTK dékánja, Kozma László, ELTE IK dékánja, Seifert Tibor, az ELTE kollégiumok főigazgatója, Szabó Zoltán, ELTE FDSZ elnöke. Levélben üdvözölte az eseményt a Francia és a Brit Nagykövetség képviselője és Borzsák István, az EC kurátora. Az eseményekről számos sajtóorgánum, így a Magyar Televízió (Kultúrház), a Duna Televízió (Kikötő), a Petőfi Rádió (Gordiusz Magazin), a Info Rádió, a Katolikus Rádió, az Élet és Tudomány, a Magyar Nemzet, a Népszabadság, a Kisalföld és — az MTI híreiből valamint önálló interjúk alapján — különféle internetes honlapok (köztük az origo.hu) beszámoltak.

RÉSZTVEVŐK

A rendezvénysorozat résztvevőinek többsége filológus kutató volt (köztük fél tucat brit akadémikus), de a konferencia interdiszciplináris jellegének megfelelően fényképész, számítástechnikus és restaurátor szakemberek is egyaránt részt vettek az egyes eseményeken. A résztvevők listája (elől a külföldi meghívottakkal):

1. Colin Austin (Oxford, Fellow of the British Academy).
2. Bill Christens-Barry (Image-Enhancing expert, John Hopkins University Baltimore).
3. Chris Carey (Head of Department of Greek and Latin, University College London).
4. Pat Easterling (Cambridge University, FBA).
5. Roger Easton (Rochester Institute for Technology, USA).
6. Mike Edwards (Director of the Institute of Classical Studies, London).
7. Doug Emery (Expert on Computer Technology, The Archimedes Project).
8. Eric Handley (Cambridge University, FBA).
9. Jud Herrman (Allegheny College, USA).
10. Sophia Kapetanaki (University of Peloponnesos).
11. Nathalie Koble (École Normale Supérieure Paris).
12. Láda Csaba (University of Kent).
13. Herwig Maehler (Wien, FBA).
14. William Noel (Director of the Archimedes Project, Curator of Manuscripts, Walters Art Museum, Baltimore).
15. John North (University College London).
16. Abigail Quandt (Chief Restaurator, WAM USA).
17. Peter Rhodes (FBA Oxford).
18. Mireille Séguy (Université de Paris 8).
19. M. B. Toth (Manager of the Archimedes Project, USA).
20. Dorothy Thompson (FBA Cambridge University).
21. Gerhard Thür (MÖA Universität Graz).
22. David Whitehead (Queen's University, Belfast).
23. Nigel Wilson (FBA Oxford).
24. Natalie Tchernetska (Riga-Cambridge).
25. Stephen Todd (University of Manchester).
26. Monique Trédé (École Normale Supérieure Paris).
27. Brenda Griffith-Williams (UCL PhD student).
28. Theodora Hadjimichael (UCL PhD student).
29. Maria Kanellou (UCL PhD student).
30. Diotima Papadi (UCL PhD student).
31. Dimitra Kokkini (UCL PhD student).
32. Bolonyai Gábor (ELTE Görög Nyelvi és Irodalmi Tanszék).
33. Csóka Gáspár (Pannonhalmi Apátság Főlevéltárosa).
34. Farkas Zoltán (PPKE Medieviztika Tanszék).
35. Havas László (KLTE Klasszika-filológiai Tanszék).
36. Horváth

László (ELTE — EC Klasszika-filológia Műhely). 37. Horváth Zoltán (ELTE Informatika Kar). 38. Mayer Gyula (MTA Ókortudományi Kutatócsoport). 39. Maróth Miklós (MTA rendes tagja). 40. Mészáros Tamás (ELTE / EC — MTA Ókortudományi Kutatócsoport). 41. Porkoláb Zoltán (ELTE Informatika Kar). 42. Ritoók Zsigmond (MTA rendes tagja). 43. Szabics Imre (ELTE Francia Tanszék). 44. Szovák Kornél (PPKE Medievisztika Tanszék). 45. Szepessy Tibor (ELTE / EC — PPKE ny. egy. doc.). 46. Tar Ibolya (JATE Klasszika-filológia Tanszék). 47. Tegyey Imre (KLTE — JATE ny. egy. doc.). 48. Zsupán Edina (OSZK Kézirattár). 49. Adorjáni Zsolt (PPKE Rétorika Doktori Iskola PhD hallgató). 50. Berkes Lajos (ELTE — EC egyetemi hallgató). 51. Bollók Ádám (MTA Régészettudományi Intézet PhD hallgató). 52. Egedi-Kovács Emese (ELTE — EC Romanisztika Doktori Iskola PhD hallgató). 53. Juhász Erika (ELTE — EC egyetemi hallgató). 54. Ligeti Dávid (ELTE — EC egyetemi hallgató). 55. Lakatos Bálint (ELTE — EC Történettudományi Doktori Iskola PhD hallgató). 56. Lukács Edit (ENS — EC PhD hallgató). 57. Ötvös Zsuzsanna (ELTE — EC egyetemi hallgató). 58. Preseka Diotima (ELTE Ókortudományi Doktori Iskola PhD hallgató).

A TUDOMÁNYOS ESZMECSERÉK, ELŐADÁSOK

Az öt nap során három különböző szempontú eseménysor kapcsolódott egymáshoz.

- The Contribution of Conservation, Image-Enhancing and Computer Technology to Classical Studies. (Szeptember 18.) Ez a nap az egymást kölcsönösen segítő tudományágak palimpsestushoz kapcsolódó eredményeinek áttekintésével, továbbgondolásával (az **interdiszciplinaritás** jegyében) telt. Horváth Zoltán elnökletével a magyar számítástechnikus kollégák — az amerikai helyzetelemzést követően — ismertették a kódex kiadásával kapcsolatos programozási feladatokat, illetve a megoldásra javaslatokat tettek. A délután további részében az OSZK adott otthont az előadásoknak. Abigail Quandt bemutatta azt a restauratori tevékenységet, melynek segítségével a görög szöveg rekonstruálásában a magyar filológusok a szöveg megfejtése során fontos részeredményekre jutottak. Ezt követően a Roger Easton vezette amerikai fényképész-technikusok a palimpsestus fényképezési módszereinek ismertetésével párhuzamosan egy pannonhalmi palimpsestus oklevél alsó írását próbálták 'előhívni'. Az oklevelet Csóka Gáspár és Szovák Kornél mutatták be.
- Hyperides returns to Buda és Textes et Traditions (Désirs de fictions) (szeptember 19.) A nap szövegközpontú **filológusi műhelymunkával** telt. A klasszika-filológus kollégák a magyar kutatócsoporttól előkészített görög szöveg kérdéses helyeit tekintették át, és vitatták meg. A medievista szakemberek ezzel egy időben önálló szemináriumi eszmecserét tartottak a latin és ófrancia irodalmi szöveghagyomány különösen fontos kérdéseinek megvitatására.
- 'Texts and Traditions' Conference (szeptember 20—22.) Összesen 45 **tudományos előadást** hallgattunk meg ókori és középkori irodalmi-, történelmi-, kultúrtörténeti kérdésekkel összefüggésben. Páratlanul gazdag kínálatban volt részünk, melynek kiemelkedő mozzanatát jelentették az egyetemi hallgatók és doktoranduszok előadásai. (szeptember 22.) Egy-egy, öt előadásból álló egységet élénk tudományos vita követett. (Részletek a mellékletben csatolt programon.)

EREDMÉNYEK

A rendezvénysorozat eredményessége nem elsősorban a külföldi vendégek — kötelező udvariasságot meghaladó — szavaiban (ideértve a hivatalos leveleket is) mérhető. Az eszmecserén látottak alapján a magyar számítástechnikus—filológus munkacsoport felkérését kapott egy olyan szakmai javaslat elkészítésére, mely a palimpsestus elektronikus (majd később nyomtatott) kiadását készíti elő, annak háttérét biztosítja. Az amerikai fényképezészek segítségével sikerült lezárni az idestova egy évszázada nyitott kérdést a XIII. századi pannonhalmi palimpsestus-oklevéllel kapcsolatban. A kerekasztal megbeszéléseken (elsősorban a Hypereidés-szöveg kiadásának terén) jelentős előrelépés történt. A még kérdéses helyek áttekintése után — a magyar filológusok előkészítő munkájára támaszkodva — immár dátumszerűen tervezhető a görög szöveg két részben történő kiadása (2007 vége, illetve 2008 nyara). A tudományos előadások pozitív hatása — nemcsak azok tartalma, hanem nemzetközi ragja miatt is — felbecsülhetetlen. A konferencia nemcsak a tekintélyes kutatókra hatott serkentőleg, hanem értékes példát, követendő mércét állított a jövő filológus nemzedéke elé is.

DOKUMENTÁCIÓ

A rendezvénysorozathoz páratlan nemzetközi elismerést kiváltó 'mellékletek', így program, hat négyzetméteres hátfal, dosszié, mappa stb. készültek. Az eszmecserékről, a filológusi műhelymunkákról valamint a tudományos előadásokról teljes körű filmfelvétel készült, melynek vágott, szerkesztett változatát a filmen szereplők előzetes engedélye alapján oktatási és kutatási célokra elérhetővé tesszük. A tudományos előadások a magyar filológia hírnevét öregbítik azzal is, hogy szerzőik azokat az Acta Antiqua Hung. 2008. évi kötetében jelentetik meg.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Végül, de nem utolsó sorban köszönetünket nyilvánítjuk mindazoknak, akik önzetlen munkájukkal és segítségükkel lehetővé tették e rendezvénysorozat sikeres megvalósítását. (Itt csupán a hazai segítőköt soroljuk fel.) Mindenekelőtt Kissné Noszko Ilonának, az Eötvös Collegium gazdasági vezetőjének nemcsak a gazdasági, hanem a gyakorlati teendők spiritus rectorának. Takács Lászlónak, az EC igazgatójának, Zrupkó Erikának, az EC gondnokasszonyának, Egedi-Kovács Emesének, a konferenciához kötődő francia kapcsolatok megszervezőjének, S. Gedeon Mária tanárnőnek EC Angol-Amerikai Műhelye vezető tanárának, Fejérvári Boldizsárnak, az EC Angol-Amerikai Műhelye tanárának, a sajtókonferencia tolmácsának, Szovák Kornélnak és Csóka Gáspárnak, a pannonhalmi oklevéllel kapcsolatos teendők szervezőinek. Sára Balázsnak, az EC Germanisztika Műhely vezetőjének. Valamint Kiss Barbarának és Ekler Péternek, az OSZK munkatársainak, akik a várbéli események zökkenőmentes lebonyolítását biztosították. Hasonlóképp Földesi Ferencnek, az OSZK Kézirattára vezetőjének a Baltimoreból érkezett kódexlapok fogadásával és kiállításával kapcsolatos munkájáért. Zsupán Edinának és Magyar Krisztinának, az OSZK Kézirattára munkatársainak a várbéli bemutató előadójának, illetve tolmácsának. Juhász Juditnak és dr. Balázs Krisztinának, a Pannonia Tourist Service (a Colloquium rendezvényszervezője) vezetőjének és munkatársának a szerződésben foglaltakon túlmenő segítségükért. Sepsi Enikőnek, az EC Francia Műhely vezetőjének, aki létrehozta a találkozót a Francia Követséggel. Csörnyei Zoltánnak, az EC Informatika Műhely vezetőjének a messzemenő együttműködésért és a technikusok szervezéséért, Bozsonyi Károlynak, az EC Társadalomtudományi Műhely vezetőjének az Ybl Klub bevonásáért. Végül pedig az EC Bollók János Klasszika-filológia Műhelye valamint az Informatika Műhely tagságának a vendégek fogadásáért, számos apró, de fontos praktikus teendő megoldásáért. (Berkes Lajos, Farkas Anna, Horváth Erika, Ikvahidi István, Illés Orsolya, Juhász Erika, Kiss Béla, Kustos Orsolya, Lakatos Bálint, Ligeti Dávid, Lócsi Levente, Ötvös Zsuzsanna, Parragi Zsolt, Preseka Diotima, Schmidtmayer Csaba, Szlavkovszky Mariann, Sztupák Szilárd és még sokan mások.)

Was ich bin, und was ich habe, dank' ich dir, mein Collegium. Classical Studies and Textual Criticism Colloquium in Memory of István Borzsák (Eötvös Collegium, Budapest 20-25 April 2009)

ELŐZMÉNYEK

Az Eötvös József Collegium Bollók János Klasszika-filológia Műhelye a Collegium 2007-ben elhunyt kurátora a nemzetközi tekintélyű klasszika-filológus, a hazai ókortudomány doyenje, Borzsák István professzor emlékének méltó megörökítésére 2008 tavaszán nagyszabású nemzetközi és magyar rendezvénysorozat megszervezését határozta el. A rendezvénysorozat mottója — a címben olvasható idézet — Borzsák Istvántól származik, aki egy XIX. századi "hazafiaskodó" német vers sorát ekképpen igazította a szívéhez közel álló Collegium eszményéhez (*mein Collegium > mein Vaterland*). A ránk hagyott szellemi és lelki örökséget követve a rendezvénysorozat központja az Eötvös Collegium lett. Borzsák István életműve azonban a magyar tudomány közös kincse, ezért az egyes magyar nyelvű ülészakokat és eszmecsereket a professzor úr gazdag életpályájának oktatói és kutatói helyszínei szerint szerveztük meg.

Ennek megfelelően a magyar nyelvű rendezvények első napján az Eötvös Collegiumban a collegiumi tanárok és öregdiákok (védnök: Bertényi Iván, az EC Baráti Körének elnöke), az MTA Irodalomtudományi Intézet (védnök: Szörényi László igazgató) valamint a Neolatin Társaság (védnök: Havas László elnök) emlékezett. Április 23-án (csütörtök) délelőtt a Református Teológia (védnök: Békési Sándor dékán) és a Debreceni Egyetem Klasszika-filológia Tanszéke (védnök: Gesztelyi Tamás tanszékvezető) tartott közös emlékülést a Református Egyetem Teológiai Karának dísztermében. Április 23-án (csütörtök) délután az Egyetemi Könyvtár (védnök: Szögi László főigazgató) és az Országos Széchényi Könyvtár (védnök: Monok István főigazgató) rendezett közös emlékülést az Egyetemi Könyvtár dísztermében. Április 24-én (péntek) délelőtt az ELTE (védnök: Hudecz Ferenc rektor) Bölcsészettudományi Kara (védnök: Dezső Tamás dékán) emlékezett a Bölcsészettudományi Kar dísztermében. Április 24-én (péntek) délután a Magyar Ókortudományi Társaság (védnök: Török László elnök) és az ELTE klasszika-filológiai tanszékei (védnök: Ritoók Zsigmond akadémikus, professzor emeritus) tartottak közös rendezvényt. A Magyar Tudományos Akadémia (védnök: Maróth Miklós alelnök) és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem képviselői részint az Eötvös Collegiumban, részint más helyszíneken emlékeztek meg.

A magyar nyelvű rendezvényeket megelőzve, illetve azokkal párhuzamosan idegen nyelvű rendezvénysorozatot is szerveztünk. Április 20-21-én világhírű vendégelőadók részvételével két napos konferenciát tartottunk. A hét többi napján (szerda—szombat délelőtt) — Borzsák professzor kutatói hitvallását követve — a klasszika-filológia segédtudományainak, az azokra épülő szövegkritikának a művelését aktív műhelymunkával kívántuk megeleveníteni. A nemzetközi mércével mérve is példátlan műhelyfoglalkozások tizenhét másfél órás szemináriumból álltak. A szemináriumokat világhírű papirologus, epigrafikus, paleográfus és kodikológus kollégák vezették. A szemináriumsorozat végeztével április 25-én *dies studiosorum* címen a hazai és nemzetközi klasszika-filológia legifjabb generációja tartott konferenciát, ahol a résztvevő francia, olasz, német, szlovák és magyar hallgatók kutatási területükből tartottak előadásokat.

A magyar és idegen nyelvű rendezvényeknek közel másfélszáz aktív résztvevője volt. A nyomtatott programfüzetet mellékletben csatoljuk.

RÉSZTVEVŐK

Bernasconi, Angelo Università di Bologna; Brockmann, Christian Universität Hamburg; Dostálová, Růžena Prága; Easterling, Pat Cambridge; Edwards, Mike ICS London; Faraggiana, Chiara Università di Bologna; Gastgeber, Christian ÖAW Institut für Byzanzforschung; Gruskova, Jana Pozsony; Harrauer, Christine Universität Wien; Harrauer, Hermann ÖAW Wiener Papyrussammlung; Kordoš, Jozef Nagyszombat; Kozelnická, Maria Pozsony; Kreuz, Gottfried Universität Wien; Machajdík, Barbora Pozsony; Maehler, Herwig Wien; North, John UCL; Panteghini, Sebastiano Wien; Perilli, Lorenzo Università di Roma Tor Vergata; Petit, Laure ÉNS Paris; Piccione, Rosa Maria Università degli Studi di Torino; Pintaudi, Rosario Messina / Firenze /Prága; Piqueux, Alexa ÉNS Paris; Rashed, Marwan ÉNS Paris; Reisner, Sonja Universität Wien; Rhodes, Peter Durham; Schwabl, Hans Universität Wien; Sharples, Bob UCL; Smolak, Kurt Universität Wien; Sojer, Claudia Università di Bologna; Taranová, Eva Pozsony; Trédé, Monique ÉNS Paris; Weber, Dorothea Universität Wien; Whitehead, David Belfast; Zervan, Vratislav Pozsony.

Adamik Tamás ELTE BTK; Adorjáni Zsolt MTA Ókortudományi Kutatócsoport / PPKE BTK; Ács Pál MTA Irodalomtudományi Intézet; Bangha Imre University of Oxford / EMTE-Sapientia (Csíkszereda); Barna Gábor SZTE; Bácskay András ELTE BTK; Báthory Orsolya PPKE BTK; Bartók István MTA Irodalomtudományi Intézet; Berkes Lajos ELTE — EC; Bertényi Iván kuratóriumi elnök, EC; Békési Sándor KRE HTK; Bíró Mária KRE BTK; Bolyki János KRE HTK; Boross Klára ELTE Egyetemi Könyvtár; Bibor Máté János ELTE Egyetemi Könyvtár / ELTE BTK; Buda Attila ELTE BTK; Darab Ágnes ME BTK; Darkó Jenő ME BTK; Delbó Katalin ELTE — EC; Dezső Tamás ELTE BTK; Déri Balázs ELTE BTK; Egedi-Kovács Emese ELTE BTK; Ekler Péter Országos Széchényi Könyvtár; Farkas Anna ELTE — EC; Farkas Zoltán PPKE BTK — EC; Fábrián Zoltán KRE BTK; Fehér Bence KRE BTK; Ferenczi Attila ELTE BTK; Fodor Nóra PPKE BTK; Gesztelyi Tamás DE BTK; Gloviczki Zoltán ELTE BTK; Gózon Ákos az Élet és Tudomány főszerkesztője; Guba Ágoston ELTE —EC; Gyulai Éva ME BTK; Havas László DE BTK / Neolatin Társaság; Hegyi Orsolya PPKE BTK; Hegyi W. György ELTE BTK; Horváth László ELTE —EC; Horváth Zoltán ELTE IK; Hudecz Ferenc rektor, ELTE; Ikvahidi István ELTE — EC; Ittész Dániel SOTE; Izsák Lajos ELTE BTK; Jankovics József MTA Irodalomtudományi Intézet; János István NYF; Juhász Erika PPKE — EC; Káldos János Országos Széchényi Könyvtár; Kecskeméti Gábor MTA Irodalomtudományi Intézet; Kiss Jenő ELTE BTK; Knapp Éva ELTE Egyetemi Könyvtár; Kondákor Szabolcs ELTE — EC; Kopeczky Rita ELTE BTK; Kosztolánczy Tibor ELTE BTK; Kovács Máté ELTE — EC; Kósa László ELTE BTK; Kőrös Imre ELTE BTK; Krähling Edit PPKE BTK; Laczkó Krisztina ELTE BTK; Láda Csaba University of Kent; Ligeti Dávid ELTE — EC; Madas Edit Országos Széchényi Könyvtár; Maróth Miklós PPKE BTK; Mayer Gyula MTA Ókortudományi Kutatócsoport / PPKE BTK; Máté Zoltán KRE BTK; Minda Mercédesz PPKE BTK; N. Horváth Margit DE BTK; Nemes Júlia ETLÉ BTK; Németh Béla Elek DE BTK; Németh Tamás PPKE BTK; Óze Sándor PPKE BTK; Papp István Állambiztonsági Levéltár; Pataki Elvira PPKE BTK; Pojjákné Vásárhelyi Judit Országos Széchényi Könyvtár; Preseka Diotima ELTE BTK; Rác György OL / PPKE BTK; Ritoók Zsigmond ELTE BTK; Ritoókné Szalay Ágnes MTA Irodalomtudományi Intézet; Sarbak Gábor Országos Széchényi Könyvtár; Sárdi Margit ELTE BTK; Sepsi Enikő EC; Simon Zoltán ELTE BTK; Szabics Imre ELTE BTK; Szathmári István PPKE BTK; Szávai János ELTE BTK; Szentmártoni Szabó Géza ELTE BTK; Szilágyi Csaba

PPKE BTK; Szögi László ELTE Egyetemi Könyvtár; Szörényi László MTA Irodalomtudományi Intézet; Takács László PPKE BTK —EC; Tar Ibolya SZTE BTK; Tegye Imre DE BTK; Tolcsvai Nagy Gábor ELTE BTK; Tóth Anna KRE BTK; Tóth Iván SZTE BTK; Tóth Péter ELTE Egyetemi Könyvtár; Török László Magyar Ókortudományi Társaság; Tusor Péter PPKE BTK; Vizkelety András Országos Széchényi Könyvtár; Vladár Zsuzsa ELTE BTK; W. Salgó Ágnes Országos Széchényi Könyvtár; Zergi Nóra ELTE BTK.

EREDMÉNYEK

A rendezvénysorozat eredményessége a külföldi vendégek — kötelező udvariasságot meghaladó — szavaiban (beleértve a hivatalos leveleket) is érzékelhető. Hasonlóan fontos eredmény, hogy a magyar nyelvű rendezvények helyszínei — az egyes intézmények bevonása —, valamint az előadások színvonala kivívta a hazai tudományosság általános elismerését. Fent említett elismeréseknél és méltatásoknál azonban maradandóbbnak és reménykeltőbbnek tartjuk, hogy: 1. az idegen nyelvű konferencia nyitónapján (nemzetközi sajtótájékoztató keretében) bemutatott HypereiDoc editor olyannyira felkeltette az angol, német és osztrák kollégák érdeklődését, hogy a további kutatásokhoz, közös munkához együttműködést, közös pályázatokat ajánlottak. (A HypereiDoc a kritikai szövegkiadások elkészítésére fejlesztett szövegszerkesztő program.) Az ÖAW Institut für Byzanzforschung az Eötvös Collegiummal és más külföldi társ pályázókkal a HypereiDoc editort középpontba állítva EU-pályázat benyújtását tervezi. 2. A színvonalas előadások nyomtatásban is megjelennek. Nemcsak a Borzsák István emlékének szentelt Gedenkschriftben, hanem a klasszika-filológia vonatkozású írások az Acta Antiqua Hung. ezévi számában is. A hungarológiai tárgyú előadások — terveink szerint — a KRE Studia Caroliensia önálló köteteként kerülnek nyomtatásba. A tudományos előadások pozitív hatása — nemcsak azok tartalma, hanem nemzetközi rangja miatt is — felbecsülhetetlen. A konferencia nemcsak a tekintélyes kutatókra hatott serkentőleg, hanem értékes példát, követendő mércét állított a jövő filológus nemzedéke elé is. 3. A szövegkritikai szemináriumokon végzett intenzív munkának, hallgatóink helytállásának köszönhetően kivételes lehetőségek nyíltak meg a legtehetségesebb fiatal kutatójelöltek előtt. Harrauer és Pintaudi professzorok kiadatlan papiruszokat hoztak és elemeztettek a hallgatósággal, amelyeket önálló munkára adtak át, hogy azokat rangos nemzetközi kiadványokban jelentessünk meg. A világhírű professzorok hallgatóinkban keresték — és találták meg — azt a tudományos utánpótlást, amely a dokumentáris papiruszok kiadása területén Európában elapadt. 4. E szemináriumi műhelymunka kecsegtető eredménye azokban az együttműködésekben is megmutatkozik, melyek keretében legkiválóbb hallgatóinkat paleográfiai alap kutatásba, jelentős középkori kódexek kiadásába vonhatjuk be. Chr. Gastgeber professzornak köszönhetően megnyílhatnak kutatóink előtt az Österreichische Nationalbibliothek kéziratos kincsei (három hallgatónk kapott konkrét kutatási megbízást). Erasmus kapcsolatot létesítettünk a Bolognai Egyetemmel valamint a Pozsonyi Egyetemmel. E kapcsolatok jelentősége önmagáért beszél.

EGYÉB

A rendezvénysorozat keretében az Egyetemi Könyvtár április 23-án emléktáblát avatott Borzsák István tiszteletére. Április 24-én az Egyetemi Könyvtár aulájában Hudecz Ferenc az ELTE rektora fölavatta azt a domborművet (16. századi Pieta, ismeretlen mester műve), amelyet Borzsák István ajánlott fel elhunyt felesége emlékének megőrkötésére. A rendezvénysorozat nyitónapján ifj. Borzsák István bejelentette, hogy nagyapja könyvtárát az

Eötvös Collegiumnak ajánlja fel. A könyvtár megvásárlását az NKA Hiller István oktatási és kulturális miniszter személyes keretéből négymillió forinttal támogatja.

TÁMOGATÓK

Hiller István, oktatási és kulturális miniszter — a Colloquium főtámogatója. A rendezvénysorozatot a miniszter hivatalos elfoglaltsága miatt 2009. április 20-án Ritoók Zsigmond akadémikus nyitotta meg. Támogatóink a támogatás mértékének megfelelő sorrendben: Nemzeti Kulturális Alap — Oktatási és Kulturális Minisztérium, Magyar Tudományos Akadémia, Eötvös Loránd Tudományegyetem ELTE Bölcsészettudományi Kar, ELTE BTK Hallgatói Önkormányzat, IN 71311 ny. számú OTKA pályázat (témavezető: Horváth László), Eötvös Loránd Tudományegyetem, Monor Város Önkormányzata, Károli Gáspár Református Egyetem, Magyar Ókortudományi Társaság, Budapest Zongoraszalón. A támogatások jóvoltából a rendezvénysorozat résztvevőitől részvételi díjat nem kértünk, mindenkit — beleértve a PhD hallgatókat is — teljes ellátásban (repülőtéri transzfer, taxi, napi háromszori étkezés, szálloda, kulturális program, stb.) részesítettünk. Díszvendégként jelenlétükkel emelték rendezvényünk rangját: Hudecz Ferenc az ELTE rektora, Klinghammer István prorektor, Dezső Tamás, ELTE BTK dékánja, Kozma László, ELTE IK dékánja, Seifert Tibor, az ELTE kollégiumok főigazgatója, Szabó Zoltán, ELTE FDSZ elnöke. A rendezvénysorozat felkért rendezvényszervezője (a szakmai szervezésen túl) a Pannonia Tourist Service (ügyvezető igazgató: Juhász Judit) volt. A támogatásnak köszönhetően színes nyomású programfüzet (lásd melléklet), hat négyzetméteres hátfal, plakátok és konferenciamappa is készült.

VÉDNÖKÖK

Hiller István miniszter, Oktatási és Kulturális Minisztérium
Maróth Miklós alelnök, Magyar Tudományos Akadémia, Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Hudecz Ferenc rektor, Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bertényi Iván kuratóriumi elnök, Eötvös József Collegium
Szörényi László igazgató, MTA Irodalomtudományi Intézet
Havas László elnök, Neolatin Társaság
Békési Sándor dékán, Károli Gáspár Református Egyetem
Gesztelyi Tamás tanszékvezető, Debreceni Egyetem
Szögi László főigazgató, Egyetemi Könyvtár
Monok István főigazgató, Országos Széchényi Könyvtár
Dezső Tamás dékán, ELTE Bölcsészettudományi Kar
Török László elnök, Magyar Ókortudományi Társaság
Ritoók Zsigmond akadémikus professzor emeritus, ELTE klasszika-filológiai tanszékek
Pogácsás Tibor polgármester, Monor

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Végül de nem utolsó sorban köszönetünket nyilvánítjuk mindazoknak, akik önzetlen munkájukkal és segítségükkel lehetővé tették e rendezvénysorozat sikeres megvalósítását. (Itt csupán a hazai segítőköt soroljuk fel.) Mindenekelőtt Kissné Noszko Ilonának, az Eötvös Collegium gazdasági vezetőjének nemcsak a gazdasági, hanem a gyakorlati teendők *spiritus rector*ának. A magyar nyelvű rendezvények szervezésében oroszánrészt vállaló kollégáknak: Mészáros Tamásnak (Eötvös József Collegium, Pázmány Péter Katolikus Egyetem); Czeglédy Anitának (Károli Gáspár Református Egyetem); Ekler Péternek (Országos Széchényi Könyvtár); Szvorényi Róbertnek (Egyetemi Könyvtár); Laczkó Krisztinának (ELTE Bölcsészettudományi Kar); Kopeczky Ritának és Simon Zoltánnak (Magyar Ókortudományi Társaság és ELTE Latin tanszék). A hallgatói

rendezvények zökkenőmentes lebonyolítását erő felett biztosító Juhász Erikának és a mindig tettekre kész Adorjáni Zsoltnak, Zrupkó Erikának, az EC gondnokasszonyának, Fejérvári Boldizsárnak, az EC Angol-Amerikai Műhelye tanárának, a sajtókonferencia tolmácsának, Juhász Juditnak, a Pannonia Tourist Service (a Colloquium rendezvényszervezője) vezetőjének a szerződésben foglaltakon túlmenő segítségéért. Csörnyei Zoltánnak, az EC Informatika Műhely vezetőjének a messzemenő együttműködésért és a technikusok szervezéséért, Az EC Informatika Műhely tagjainak az állandó készséges támogatásért: Lócsi Leventének, Kovács Máténak, Parragi Zsoltnak, Sztupák Szilárdnak és Cséri Tamásnak. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem hallgatóinak aktív közreműködésükért: Hegyi Orsolyának, Minda Mercédesznek és Németh Tamásnak. A hallgatókat tutoráló kollégáknak, így Mayer Gyulának és Farkas Zoltánnak. Végül pedig az EC Bollók János Klasszika-filológia Műhelye tagságának a vendégek fogadásáért, számos apró, de fontos praktikus teendő megoldásáért és nem utolsósorban az emberi és szakmai helytállásért. (Berkes Lajos, Delbó Katalin, Farkas Anna, Guba Ágoston, Hangai Attila, Ikvahidi István, Juhász Erika, Ligeti Dávid, Lovász Lilla, Peszlen Dóra, Preseka Diotima, Ötvös Zsuzsanna, Schüsler Tamara és még sokan mások.)

3. Nemzetközi jelentőségű szakmai műhelymunka.

Az OTKA támogatását is használva megkezdtük egy olyan szoftver fejlesztését, amelyet az ELTE Eötvös József Collegium Bollók János Klasszika-filológia és Orientalisztika Műhelyének tagjai és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem néhány hallgatója tesztel. Vannak közös feladatok is, de az utóbbi időben több nemzetközi lehetőség nyílt egyéni szövegkiadói munkára.

Az editor segítségével begépelte első szövegek: az Archimédész-palimpsestus előkerült új Hypereidész-beszédei. (A Dióndas elleni beszédet a Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 165 (2008) 1-19. közölte, ahol a 20. lábjegyzetben már a hypereidoc.elte.hu honlapra is felhívtuk a figyelmet. A Timandros elleni beszéd revideált kiadása az Acta Antiqua 48 (2008)-ban jelent meg.)

2009. április 20-án a Borzsák István Emlékkonferencián Juhász Erika és Kovács Máté előadás tartottak, melyben nemzetközi filológus közönség előtt ismertették az editor fejlesztési fázisait, felépítését, használatát. Bemutatták, hogy Colin Austin új kiegészítései Menandros *Epitrepontes*ének papiruszán hogyan jeleníthetők meg az editor segítségével. A szoftver többek érdeklődését felkeltette, ezért az előadás szövegét elküldtük Patricia Easterlingnek Angliába, Christian Gasgebernek Bécsbe és Christian Brockmannnak Németországba, hogy segítségével ők is tesztelhessek, használhassák az editort. Brockmann úr felvetette a lehetőségét, hogy a jövőben szövegkiadásaihoz esetleg áttérnének a magyar szoftver használatára, és szoros szakmai együttműködést ajánlott. A témavezetőt és Mayer Gyulát 2010 tavaszán megrendezendő konferenciára Hamburgba hívta.

Christian Gastgeber a témavezető irányította fiatal kutatócsoporttal szoros szakmai együttműködést folytat. A Bécsben található, 14. századi görög nyelvű idézetgyűjtemény (Phil.gr.169) átírása során is az editort használtuk. A pdf dokumentum nagy tetszést aratott, de a szövegkiadói elvárásoknak még nem felel meg. A hiányosságok pótlása előttünk áll. A szöveg nyomtatott változata Bécsben fog megjelenni.

Várhatóan ez év végéig kerül sajtó alá Prágában az *Eirene* III supplementum kötetében az a négy papirusz-kiadásunk is, melyeket szoros szakmai együttműködésben Hermann Harrauerrel és Rosario Pintaudival készítettek azok a fiatal filológusok, kiknek munkájához az OTKA pályázat biztosította a kereteket. Jelenleg is többen dolgoznak kéziratos szövegeken (pl.: Zergi Nóra: orvosi kódexek; Ötvös Zsuzsanna, Lágler Éva: egy-egy görög-latin szótár;

Kondákor Szabolcs: Brassicanus-levelek; Juhász Erika: kb. 700 oldalas bizánci krónika). E szövegek kiadására külföldi, neves kiadóktól kaptunk ígéretet.

A papirológiai szövegkiadásoknak különleges területén tudott elmélyedni Berkes Lajos, aki — nemzetközi együttműködéseinknek — és az OTKA támogatásának köszönhetően rész vehetett egy arab papiruszokat tárgyaló internetes műhelymunkán, illetve a bécsi papirológiai kongresszuson.

(A konferencia adatai: <http://www.ori.uzh.ch/isap/Conference2009.html>.

A webclass adatai: <http://www.weiterbildung.uzh.ch/programme/papyrology/content.html>.)